

Is Nederland klaar voor het robottijdperk?

Bernard ter Haar, januari 2015

Nieuwe technologie biedt economische kansen. Dat geldt ook voor de robottechnologie. Dat is precies wat veel economen zeggen. Zo is het immers altijd geweest. Grote technologische doorbraken hebben altijd tot meer groei geleid, meer welvaart, meer koopkracht, en daardoor ook vraag naar nieuwe producten, die soms kort daarvoor nog niet eens bestonden. Dat is ook de ervaring van ondernemers die robots in hun bedrijfsproces hebben opgenomen: “het gaat zo goed, we hebben eerder meer mensen aan het werk dan minder!”. Of andere ervaringen: dankzij de robots kunnen we nu in Nederland produceren, vroeger moesten we het werk uitbesteden in China/India/Marokko.

In “De robots komen...” (Bernard ter Haar, 2014) laat ik zien dat het verhaal voor de arbeidsmarkt zorgelijker is dan hierboven geschetst. Veel laaggeschoold werk zal verdwijnen, zonder dat er nieuw werk (voor menselijke arbeiders) voor terugkomt. Ook bij de bovengenoemde voorbeelden zijn wel vraagtekens te plaatsen. Het is fijn dat het goed gaat met het bedrijf dat robots aan het werk heeft gezet. Maar hoe gaat het met zijn concurrenten? Het zou zo maar eens kunnen dat die veel minder werk hebben, misschien wel failliet zijn gegaan. En wat betreft het werk dat nu weer in Nederland wordt gedaan, wat zou dat betekenen voor de arbeidsmarkt in China/India/Marokko?

Deze vragen illustreren misschien wel de betekenis van de veelgehoorde frase, dat het robottijdperk bedreigingen kent, maar zeker ook kansen. Kansen zijn er dan vooral voor diegene die voorop durven te lopen, die tijdig investeren in de nieuwe technologieën, die snel hun productiviteit weten op te voeren. Dat geldt voor bedrijven, dat geldt vermoedelijk ook voor landen, als het gaat om de macro-economische effecten van nieuwe technologie. Vandaar de relevantie van de vraag in de titel: Is Nederland klaar voor het robottijdperk?

Veel Nederlanders zullen wel dezelfde intuïtie hebben als ik: dat gaat ons wel lukken. Nederland is hoog ontwikkeld, de bevolking is goed opgeleid, we hebben een ijzersterke externe positie, en we zijn vaak snel in het oppikken van nieuwe technologische snuffjes. Kijk maar eens hoe Nederland is veranderd de laatste tien, twintig jaar. Maar intuïtie is in dit geval niet zo'n goede raadgever. We kunnen bijvoorbeeld de veranderingen in Nederland maar moeilijk afwegen tegen de veranderingen in andere landen. Misschien zijn die nog wel veel sneller geweest. Ik ben zelf nogal geschrokken van een paar recente cijfers over hoe de Nederlandse economie zich verhoudt tot die van andere landen.

Als ik dus een paar feiten bij elkaar raap, is het beeld niet heel erg gunstig. Hier komen er een paar:

- De uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling (R&D) liggen als percentage van het BBP voor Nederland maar nauwelijks boven het Europees gemiddelde; daarmee presteert Nederland slechter dan bijvoorbeeld België, Duitsland, Frankrijk, of de Scandinavische landen. In absolute cijfers gemeten, en dat is voor een technologische doorbraak misschien wel

belangrijker, halen de Nederlandse R&D uitgaven het bij lange na niet bij de grote Europese landen, de VS, China, Zuid Korea of Japan.

- De robotdichtheid in de ontwikkelde landen in Azië ligt op dit moment veel hoger dan in Europa. Het is al lang niet meer vanzelfsprekend dat nieuwe technologie ontwikkeld wordt in de traditionele westerse landen.
- De Nederlandse economie is de afgelopen tien jaar niet of nauwelijks gegroeid, en behoort daarmee tot de slechtst presterende OESO landen. Nederland heeft bijvoorbeeld slechter gepresteerd dan Frankrijk, een land dat nog al eens wordt weggezet als mislukt op het gebied van economische vernieuwing. Nederland heeft dus niet direct de economie die uitnodigt tot nieuwe investeringen.
- Nederland heeft iets van een industriebeleid, namelijk een topsectorenbeleid voor tien zogenaamde topsectoren. De keuze voor deze sectoren is echter volledig politiek bepaald, daar heeft geen enkele economische analyse aan ten grondslag gelegen. De meerderheid van die tien kwalificeert zich niet voor de internationale top. De betreffende sectoren hebben zich bovendien vooral op de subsidiekranen gericht, meer dan op eigen innovatiekracht.
- Misschien valt er iets te leren van een andere recente doorbraaktechnologie, die geboren is uit een maatschappelijke noodzaak, namelijk die van de duurzame energie. In Nederland is hier het afgelopen decennium zo weinig aandacht voor geweest, dat de duurzame-energieproductie van Nederland binnen Europa tot de allerlaagste behoort.
- Vernieuwing vraagt om goed onderwijs. Helaas zal een jarenlange verwaarlozing van de arbeidsmarktpositie van leraren de komende jaren tot aanzienlijke tekorten voor leraren in de bètavakken leiden.

Ik denk dat uit de vergelijking met duurzame energie inderdaad wat te leren valt. Als het economisch beleid niet actief gericht is op het creëren van een fraai en duurzaam perspectief voor investeringen in een doorbraaktechnologie, komt een kopgroeppositie al gauw buiten bereik, en is het maar afwachten hoe de internationale concurrentiekracht zich houdt.

Hierboven zijn niet alle feiten geproduceerd. Ze zijn geselecteerd om je aan het denken te zetten. Er is ook niet gezegd dat de toekomst er heel droevig uit gaat zien. Ook innovaties in andere landen kunnen uiteindelijk de welvaart in Nederland verhogen. Maar aan het begin van dit stuk ging het over de balans tussen kansen en bedreigingen van het aanstaande robottijdperk. De startpositie van die balans lijkt niet goed.

De boodschap uit deze feiten: het wordt voor Nederland heel hard werken om de kansen die de start van het robottijdperk biedt ook werkelijk te benutten. Er liggen grote uitdagingen voor Nederlandse ondernemers, er ligt een overheidstaak om de goede richting aan te geven en op stimulerende wijze de innovatiekracht te faciliteren.